

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

L. Bobe!

Bidrag til Johs. Ewalds
Levshistorie.

1703.

Bidrag til

Johannes Ewalds Livshistorie.

Af

Louis Bobé.

**Særtryk af Personalhistorisk Tidsskrift,
Fjerde Række, VI. Bind.**

Kjøbenhavn.

Det Hoffensbergske Etabl.

1903.

I. Skolegang.

De Aar, Johannes Ewald tilbragte ved Slesvig Domscole, have sikkert i højere Grad, end han selv har været sig det bevidst, havt en vidtrækkende Indflydelse paa hele hans aandelige Udvikling. Faa Timer efter at Faderen var afgaaet ved Døden — 17. November 1754, maatte Sønnen forlade Hjemmet, og Dagen efter, da han fyldte sit ellefte Aar, bragte et Skib ham til Flensborg, hvor fra Vejen til Vogns gik til Slesvig By, i hvis lærde Skole han skulde optages.

Han kom til at bo i Huset hos selve Rektoren ved Domscolen Johan Frederik Licht, der boede i Lange Strasse. Skolen laa ved Domkirkepladsen ligeoverfor det daværende Vajsenhus, nu Statsarkivet, og skildres af samtidige som en skummel og forfalden Bygning. Schumacher kalder i sine Livserindringer Domscolen gjentagne Gange „den gamle Bastille“¹⁾. Konrektor

¹⁾ Schumacher, Genrebilder. a. d. Leben eines 70jährigen Schulmannes, Schleswig 1841.

Schulz¹⁾ klager i sin Beretning til Generalsuperintendenten over, at Bygningen ikke holdtes vedlige og tilføjer: Man kan dog sikkert ikke forlange, at unge Mennesker, der i deres Forældres Hjem ere vante til for største Delen smagfuldt udstyrede Værelser, skulde kunne udholde at tilbringe flere Timer om Dagen med Velbehag i slig en Augiasstald. Ved Kronprins Frederiks Nærværelse i Slesvig (1799) overrakte Schulz denne et Bønsskrift, i hvilket det hedder: Hvis det ikke var ubeskedent, vilde jeg bede Ds. Kgl. Højhed at tage vor Domskole i Øjesyn, for at Højstsamme kunde føle, hvor krænkende og ydmygende det maa være for de ved Skolen virkende Lærere, overfor gennemrejsende fremmede at skulle aflægge den Tilstaaelse, at det er en kgl. Skole, oprettet og underholdt af det saa rige Domkapitels inddragede Midler.

I en Beretning til Overkonsistoriet bemærker Domskoleinspektør Provst Paysen, at Bygningen frembød et meget sørgeligt og melankolsk Syn, den lignede mer et Fængsel end en højere Skole. Overkonsistoriet betegner det som en gammel, sandsynligvis allerede før Reformationen opført Bygning, der i Følge Traditionen den Gang tjente som Lektur. 1808 flyttede Domskolen over i det daværende Vajsenhus, og den gamle Skolebygning nedreves ved Aar 1840. Tæt ved denne laa ogsaa i det 18. Aarhundrede Konrektorens og Skrivemesterens Embedsboliger.

Var der end trist og skummelt bag den gamle Skoles Mure, saa var heldigvis den aandelige Atmosfære ingenlunde trang eller tung, ikke mindst naar Hensyn tages til Undervisningsmetoden og Lærerkrafterne i andre lærde Skoler paa hin Tid.

Johan Frederik Licht var i mange Henseender en interessant Mand. Født i Aaret 1699 i Slesvig By, fra hvis Skole han 1718 var bleven dimitteret til Universitetet i Kiel, studerede han her Theologi, Filosofi, Historie, Hebraisk, Mathematik og de klassiske Sprog samt tilegnede sig, hvad der var sjældent paa hin

¹⁾ Acta A XVIII Nr. 627 i Statsarkivet i Slesvig. Jeg skylder Hr. Overlærer, Dr. Hinrichsen min bedste Tak for talrige Meddelelser Domskolens Historie vedrørende.

Tid, under et femaarigt Ophold i Huset hos en akademisk dannet, fransk Sprogmeister dennes Modersmaal, ligesom han lærte Italiensk og Spansk af indfødte Lærere. 1727 blev han Konrektor ved Skolen i Slesvig og 1752, i Andreas Højers Sted Rektor. I sit Rektorats Tid udgav han forskjellige Programmer, der fortjente Opmærksomhed. 1753 udsendte han et Indbydelsesskrift paa Latin „de voce Barn“, hvori der tales udførligt om Slægtskabet mellem det danske og tyske Sprog, der ifølge hans Mening stammer fra det keltiske eller skythiske, og han polemiserer heri mod den „berømte Polyhistor Olaus Borrichius“, der hævder, at Sprogene have forskjellig Rod. Han søger at paavise, at der i nedersachsisk og engelsk findes ikke faa Ord af samme Sprogstamme som det danske. Der er dog efter hans Anskuelse vægtigere Grunde end Sprogenes Slægtskab for „Cimbrerne“ til at lære Dansk. Ved den offentlige Examen samme Aar optræde fem Elever af Prima og tolke det danske Sprogs Hæder og Berømmelse¹⁾. Den ene, Slesviger af Fødsel, paaviste, at Cimbrerne og særlig enhver, der dyrker Videnskaben, bør studere Dansk, de andre, henholdsvis fra Glückstadt, Krempe og Kiel, hævdede Nytten af at kjende Sproget baade for Theologer, Jurister, Medicinere og Filosofer, ikke mindst fordi det letter Forstaelsen af Engelsk.

I et følgende Program²⁾ Specimen græcarum (1754) tager Licht Ordet for Udbredelsen af Kjendskaben til Ordenes Sammensætning og Etymologi, der ikke omtales i de da brugelige græske Grammatiker; i et senere Program fremhæver han Logikkens Nytte og viser sig ved denne Lejlighed i høj Grad fortrolig med Datidens nyeste filosofiske Skrifter³⁾.

I den korte Tid Licht forestod Skolen lagde han fremragende pædagogiske Evner for Dagen. Som det endnu var Tilfældet et halvt Aarhundrede senere, bestod Skolen i hans Tid kun af Prima og Sekunda. Tertia var en latinsk Elementærklasse under Ledelse af en Kantor, der med sin Klasse sang ved Gudstjenesten

¹⁾ E. Manicus i Dansk Maanedsskrift III, 192 ff.

²⁾ Rec. i Büschings Nachrichten III, 150.

³⁾ Büsching, Nachrichten III, 144 f.

i Domkirken; fjerde Klasse, der forestodes af en Skrive- og Regnelærer, var tillige Borgerskolen for den gamle By, saalænge Almueskolevæsenet endnu ikke var udviklet. Den talte i Aaret 1769 74 betalende Elever og 10 Gratister (Kurrendenschüler). I sit Afskedsprogram for 1756¹⁾ udtaler Licht sig saaledes om sin Ledelse af Skolen: Uden at frygte for at blive beskyldt for Praleri, kan jeg vidne, at Elevernes Antal i 2. Klasse (Sekunda) aldrig har været mere talrigt end i min Tid. Ved min Embeds-tiltrædelse fyldte Disciplene næppe en Bænk, tilsidst forøgedes deres Antal saameget, at alle Bænkene ikke en Gang slog til, og mange maatte tage Plads ved to nye Borde. I Lektionerne foregik en væsentlig Forandring til det bedre. Før blev af latinske Forfattere kun Nepos og Terentius fortolket, og i det græske Sprog kun læst et og andet Hovedstykke af det nye Testamente. I første Klasse bibeholdt jeg min Forgænger Rektor Hoiers yndede, gode Læremetode næsten uden Forandring. Tilhørernes Antal er langtfra taget af, tværtimod har jeg i det sidste Aar talt 17 Tilhørere²⁾.

Medens der i næsten alle Skoler kun var 6 Skoletimer daglig, kunde den lærde Skole i Slesvig opvise 7, hvortil for Læreren i den øverste Klasse kom to Arbejdstimer til Forberedelse og Stileretning. Intet Under, at Lærerne tidligt bleve overanstrengte og arbejdsudygtige. „Det bestandige Arbejde har udmattet og bortrevet de fleste før Tiden,“ siger Licht selv.

Omtrent samtidig med Ewalds Ankomst til Slesvig var der bleven ansat en ny Konrektor Johan Andreas Haelsen (født 1728), Søn af en Borger i Soltquell, der indtil sit 15. Aar havde besøgt Skolen i Lyneborg, senere i Lybek og studeret i Göttingen, indtil han 1752 var bleven Kantor. Da han forfremmedes til Konrektoratet, ansattes i hans tidligere Stilling Johan Rudolph Schmidt, en Kjøbmandssøn fra Erfurt, der havde studeret et Par Semester

¹⁾ Abhandlung von den Belohnungen des hohen Alters, womit alle Hohe und Vornehme Standes Personen wie auch alle Liebhaber der Wissenschaften zu Anhörung der Abschieds-Rede bey Niederlegung seines Amtes einladet J. F. Licht. Slesvig og Flensborg 1756, S. 62, 69 f.

²⁾ Sach, Gesch. der Stadt Schleswig, 71, har ganske misforstaaet dette Sted.

i Leipzig og senere havde virket som Lærer i Hamborg og Itzehoe. Disse to Ewalds første Lærere i Slesvig Domscole vare, som det vil sés, fuldkommen tyske og savnede fuldstændigt Berøringspunkter med dansk Sprog og Aandsliv¹⁾.

Allerede 1756, Aaret efter at Ewald havde begyndt sin Skolegang, tog Licht, skjönt han endnu stod i sin kraftigste Alder, Afsked fra Skolen; Ewald blev dog boende i Huset hos ham. Lichts Helbred havde den Gang allerede i lang Tid været svageligt og ofte truet ham daglig med Døden, hvorfor han følte sig ude af Stand til at fortsætte sin Embedsførelse „med vanlig Frejdighed og tidligere Nytte“. Hans førnævnte Afskedstale, dateret 6. Januar 1756, handler om den Løn, der venter den høje Alder²⁾. Med sin sjældne Belæsthed fremdrager han, især af klassiske Skrifter, Udtalelser om Alderdommen og slutter med nogle ret interessante og livligt fremførte Bemærkninger om sig selv, sin Skolegjerning og enkelte Punkter i Skolens Historie. Texten overgaas i Henseende til Størrelse langt af de vedføjede lærde Anmærkninger af exegetisk, filologisk og filosofisk Indhold. Licht døde 1764³⁾. Han var gift med Cathrine Sophie Jäger, Datter af Skrive- og Regnemester ved Domscole Wolfgang Heinrich Jäger. Hun døde 6. April 1775, 84 Aar gammel⁴⁾.

Ewalds Dom om Licht er bekjendt. „Da jeg kom i den offentlige Skole,“ siger han, „faldt jeg for mine Synders Skyld i en Philologs Hænder, det er at sige, han var en purus putus Philologus. For Resten var han virkelig en ærlig Mand, han var ufortrøden i sit Arbejde, og han vilde mig vist vel; kun Skade at han stadig troede, at der ikke behøvedes meer til mit eller nogens Vel, end den ædle Fordeel at kunne Latinsk, Græsk og Hebraisk bedre end sit Modersmaal“⁵⁾. Hertil maa bemærkes, at Licht privat gav sine Elever Undervisning i Dansk, der ikke hørte til Skolefagene. I Rektorens „vidtløftige“ Bibliothek fandt

¹⁾ Kordes, Schriftsteller-Lexicon.

²⁾ Rec. i Büsching, Nachrichten III, 572.

³⁾ Auktionskatalog over hans Bøger i Univ. Bibl.

⁴⁾ Slesvig Domkirkes Bog.

⁵⁾ Samlede Skr. VIII, 42, 98.

Ewald rig Næring for sin levende Kundskabstrang og stiftede her Bekjendtskab med Kongesagaerne.

Lichts Efterfølger som Rektor blev *Carl Frederik Krafft* (født 1721) fra Husum. Han havde i Aarene 1740—44 studeret i Göttingen, Halle og Jena og var næppe 24 Aar gammel, hjemvendt fra sin Udenlandsrejse, bleven Konrektor ved den lærde Skole i sin Fødeby og forfremmedes faa Aar efter til Rektor indtil han 1756 i samme Stilling kaldtes til Slesvig. Krafft dyrkede fortrinsvis østerlandske Sprogstudier og Kirkehistorie og har efterladt sig omfattende Samlinger til Melanchthons Levnet. Hans Væsen siges at have været opstyltet og selvbehageligt, hvilket skaffede ham mange Uvenner¹⁾. Sønnen, Pastor Dethlev Nikolaus Krafft i Eggebeck, der har skildret sit Levnet, giver os adskillige Bidrag til Faderens Karakteristik²⁾. Rektor Krafft dyrkede Poesien og skrev ligesom sin berømte Elev Lejlighedsdigte ved Byens anseteste Borgeres Bryllupper og Jordefærd, hvilket i ét Tilfælde indbragte ham en anselig Rulle Dukater. Guldberg roste hans fortræffelige klassiske Latin og udvirkede ham et Gratiale paa 200 Rdlr. af den kongelige Kasse. Han sang smukt og plejede hver Aften, inden han gik i Seng, med høj Røst at synges en Salme. Tillige var han ikke ukyndig i nyere Sprog, særlig i Italiensk og Fransk. Krafft døde 1778 i smaa Kaar. Han ægtede 1758 Lucie Christine Mecklenburg, Datter af Kjøbmand i Slesvig Peter Christian Mecklenburg og Anna Hedeveg Hilbert, en „kjærlig og fortræffelig Hustru“.

Om det daglige Liv i Domskolens er der desværre i dennes Arkiv kun bevaret faa Optegnelser. Da Licht 4. Jan. 1756 nedlagde sit Embede, bevidnede „hans forhenværende og nuværende Undergivne deres fortjenstfulde og kjærlige Lærer deres skyldige Taknæmmelighed og stedsevarende Ærefrygt“ i et tysk Digt, affattet i Alexandrinere, og trykt hos Bogtrykker Holwein i Slesvig. Ligesaa blev Krafft, da han 18. Febr. 1756 højtideligt blev indført i sit Embede som Rektor, hilset af „nogle paa de skønne

¹⁾ Dansk biogr. Lex.

²⁾ D. N. Krafft, *Amts- und Lebenserfahrungen I* (eneste Del), Slesvig 1834, 9 ff.

Videnskaber sig beflittende Primanere i Kathedralskolen* med et ligeledes i Alexandrinere affattet Digt.

Fra Kraffts første Embedstid er bevaret to korte Indbydelsesskrifter, i hvilke han opfordrer Publikum til at overvære den aarlige offentlige Examen og Elevernes Taler Dagen efter, der holdtes paa Tysk eller Latin, paa Vers og Prosa efter selvvalgte eller opgivne Æmner. I Aaret 1757 fandt denne Højtidelighed Sted den 29. Marts, Kong Frederik V.s Fødselsdag, i Vajsenhusets store Sal. Som Talere ved denne Lejlighed opfører Krafft følgende, vistnok samtlige Primanere¹⁾:

Martin Carl Rogge, Thomas Thomsen, Georg Christian v. Preusser (f. 1740, † 1806 i St. Petersborg som Major og Kammerherre), dennes Broder Jacob Ludvig Friedrich (f. 1743, † 1798 som Kammerherre og Landraad), Ludolf Johannes Krohne (død 1825 som Generalauditør), Jacob Valert, Johannes Georg Meckelburg, Jacob Bendixen (f. 1740, † 1796 som Stadsfysikus i Slesvig), Peter Cramer, Friederich Carl Sophus Rantzau, Ingwer Petersen (død 1787) og *Johannes Ewald*.

I samme Rækkefølge som Elevernes Navne anføres de Æmner, over hvilke de skulde holde Foredrag. Den næstsidst nævnte Elev skulde tale om den sande Guds frygt, den sidste, Ewald, havde den Opgave at forme sine Tanker til en Hyldest og Lykønskning til Majestæten. Aaret efter, 1758, optræde Eleverne i følgende Orden: Valert, Brødrene Preusser, Cramer, *Ewald*, Thomas Thomsen, Johann Detlev Geuder, Rantzau, Bendixen, Joachim Friedrich Schildknecht (død 1787 som Sekr. i tyske Kancelli), Johann Gotfried Carl Fecht, Peter Süncksen Daniels, Ingwar Richter; i Indbydelsesskriftet nævnes ikke Titlerne paa de forskjellige Themata.

Omkring Kraffts Skoleprogram for 1759, vedrørende Jesuiternes Voldsherredømme i Portugal i Modsætning til de lykkelige

¹⁾ I A. Halling, *Beiträge zur Familiengeschichte des Geschlechts Halling, Glückstadt, 1898, 40, 65*, siges, at Brødrene Johan Leonhard Callisen (1738—1805), Generalsuperintendent i Holsten, og Heinrich Callisen (1740—1824), den bekendte Læge, i Aaret 1753 sattes i Domskolen i Slesvig, den ældste forlod Skolen 1756, den yngste 1755.

Tilstande i Danmark under en vis og mild Hersker, gruppere Elevernes Taler sig. Af Talere nævnes denne Gang Valert, Thomsen, Rantzau, Bendixen, Schildknecht, Fecht og Daniels.

Den første Taler behandlede Æmnet om Skolernes Nødvendighed og Nytte, den anden Themaet: Frygt Gud, ær Kongen som første Grundlag for den lutherske Skole; den tredje og fjerde: Nogle for Staten saare skadelige Læresætninger i visse Religioner og Sekter overhovedet og i Særdeleshed Jesuiternes højst fordærlige Grundsætninger, den femte vil fremføre og med faa Ord fortolke Johannes Cambiltons Tale om Jesuiternes Studier, deres Forvildelser og blodige Anslag. Johan Cambilton (sic) var en tysk Polemiker, udgaaet fra Jesuiterkollegiet i Gratz, og udgav anonym 1608 en relatio de studiis Jesuitarum, der fremkaldte en Replik af Jacques Greber (1609). Andre Elever behandlede det i Portugal stedfundne Kongemord, den første ciceronianske Tale anvendt paa Jesuiten Molagrides, en tysk Ode med Titlen Der Verräter des Vaterlandes ein Unmensch, en Samtale i tyske Vers om de danske Landes Lyksalighed, til Slut en Tak til alle Tilhørerne.

Man tør med temmelig Vished slutte, at adskillige af de fra Tid til anden i Skolen fremsagte tyske og latinske Lejlighedsdigte, som nu ikke mere kjendes, have været forfattede af Ewald, endnu tillod hans „brusende Sjæl“ ham ikke „at besynge Helte“. Fra sit trettende Aar af, siger han selv, maatte han, ikke af frit Valg, men efter sin ene Lærers (Kraffts) Befaling forfatte adskillige smaa tyske Poesier, der forskaffede ham Ry af en god Verse-mager og som flere Aar senere omtaltes af Kjendere med Bifald. Han skrev et Stykke med Titlen Pantomimen, som han deklamerede offentlig, Nytaars- og andre Lejlighedsvers, „fordi han maatte“ og som man roste. De latinske Vers skrev han efter sin egen Bekjendelse, Ord for Ord ud af Virgil og Horats, istrøet med dunkle mythologiske Ord, som Læseren ikke kunde forstaa uden Hjælp af Lexikon.

Naar han trods alt dette kom til Universitetet med et mangelfuldt Begreb om Digtekunsten, vil han dog ikke tilskrive sine

Lærere Skylden, hvis store Indsigt og sunde Smag han udtrykkelig fremhæver.

I Sommeren 1758 forlod han den skumle Skole i den ærværdige Kongeby ved Slien med dens endeløs lange Husrække, for at indstille sig til Examen artium ved Kjøbenhavns Universitet.

II. Eftermæle.

Saameget der end er skrevet om Johannes Ewalds Liv og Digtning, fattes der dog endnu en Sammenstilling af de i Dagblade og Tidsskrifter i de nærmeste Dage og Uger efter hans Død fremkomne Udtalelser om ham, der give et formentlig ikke uinteressant Bidrag til Samtidens Opfattelse af ham og vise, hvorledes den Beundring og Sympathi, der fulgte ham i Graven, gav sig Udslag.

Om Eftermiddagen Klokken 3 den 23. Marts 1781 blev Ewalds Lig under Klangen af Aftenklokkerne fra Trinitatis Kirke ført fra hans Bolig i Skindergade gennem lille og store Kannikestræde forbi Regensen hen til den aabne Grav ved Kirkens østlige Ende. Følget bestod af ialt 124 Personer af „den gejstlige, lærde og Krigerstanden“. 30 Par vare indbudne, de andre meldte sig frivillig. Liget blev baaret af Dekanerne paa det kongelige Kommunitet¹⁾. Paa Kistepladen læstes en af Marine-lieutenant H. C. Sneedorff forfattet Gravskrift:

Salig er den Mand, hvis Roes er Sandhed. Johannes Ewald er fød den 18. November 1743, er død den 17de Martii 1781. Det er Sandhed, at han var en ædel Digter. Det er Sandhed, at han sang ofte og herligt om sin Gud. Det er Sandhed, at

¹⁾ Denne hidtil ikke fremdragne Oplysning findes i det udførlige Referat af Begravelsen og Sørgehøjtiden i Fyens Stifts Journal 1780, 201 f. Der meddeles sammesteds, at de sidste Strofer, han nedskrev: O Herre, forund mig Lise og Roe, er fremstaaet af den 105 Salme, 5. Vers, i Pontoppidans Salmebog. — I Kjøbenhavns Aften Post 1781, 25, hedder det: „et anseeligt Følge af nogle og tredsindstyve Par af hans Venner.“ Jydske Efterretninger 1781, 13: Han blev med stor Højtidelighed begravet og af Decani henbaaret. A. D. Jørgensen meddeler (J. Ewald 185) urigtigt, at der ingen blev indbudt. Molbech, Ewalds Levnet, 216. I. S. Welhaven, Ewald og de norske Digttere, 71. Om Ewalds sidste Øjeblikke se Ill. Tid. 1881, 1121.

han nedlagde sin Harpe lige saa uvanhelliget som David sin. Salig er Johannes Ewald.

Foran Kisten gik unge Piger, blandt hvilke Frederikke Münter og hendes Veninde Constance Wickede, og strøede Blomster paa Vejen.

Faa Timer senere opførtes paa det kongelige Theater Digterens „Fiskerne“ for fuldt Hus og i Overvær af hele Kongefamilien. Forestillingen indlededes med en Højtidelighed. Da Kongen og Kongehuset havde indtaget deres Pladser, gik Tæppet op under Tonerne af en Symfoni. Den sparsomt belyste Scene viste en Skovdekoration. I Midten af Scenen saas et lille Marmoralter, paa hvilket var anbragt en Urne med Ewalds Navn. Ved Altrets højre Side stod Religionens Genius, tilsløret og med et gyldent Scepter, tavs og ubevægelig. Fra venstre Side nærmede sig den tragiske Muse (i Skuespillerinden Jomfru Møllers Skikkelse), iført en hvid Sørgedragt med Diadem paa Hovedet og i Haanden en Krans, der var bestemt til at smykke „hendes Yndlings“ Grav. Hun fremsagde et af Abrahamson forfattet Mindedigt, i hvilket det med Hentydning til Sneedorffs Ytringer i den ovenfor meddelte Gravskrift siges, „at kun Sandhed og Følelse var i hans Harpes Klang“.

Derfor elskte I Skialden, I hvis Øie
Taalder Solens Glands.

I hvis stærke Siel frygter ei det Høie,
Og som frydes naar I række
Digteren sin Krands.

Men det er forbi! — derfor dette Mørke
I den tause Lund;
Derfor sørge dybt de, som Konsten dyrke;
Klager lyder fra den ellers
Glædesvante Mund.

Graven holder Dig! Ewald — Stemmen bæver,
Stammer om Dit Savn!

Men Din sieldne Værd, store Sanger, kræver,
At en evig Laurbær grønnes
Om Dit ædle Navn.

Ved de sidste Ord steg Melpomene Trinene op til Altret og lagde Kransen paa Urnen, efter at Religionens Fremstillende

ved et Øjekast havde givet sit Samtykke til Bekransningen, hvorpaa Musen sørgende kastede sig ned ved Altrets Fod. Tæppet faldt under dæmpede Sørgetoner, hvorefter den „overordentlig store Forsamling af Tilskuere tilraabte Kongen Tak“ for den Ære, der var bleven vist Digteren¹⁾.

Et stort Antal Sørge- og Mindedigte fandt i den nærmeste Tid efter Ewalds Død Vej til Hovedstadens Dagspresse og Provsinsbladene. Allerede Dagen efter fremkom i Adresse Comptoirs Efterretninger et firelinjet Vers af en unavngiven Forfatter. Før Jordfæstelsen offentliggjorde Frederik Sneedorff et Digt, der begynder saaledes:

Mit elskte Fødeland! dit Tab jeg her begræder,
Vor største Digtets Død,
Med eders, Borgere! lad denne Taare flyde,
O! den er Hiertets Tolk.

I samme Nummer læses nogle Strofer, undertegnet * * * * n, i hvilke det hedder:

Lyksalige Ewald — Du kronede Seyrer, som smiler
Blandt klareste Væseners Flok —
Og glemmer de Smerter — foragter de rasende Piinsler,
Der knuste dit martrede Bryst.

En Hans Jørgen Morthorst fremsalte sine „Tanker ved at see Johannes Ewald i sin Liigkiste“, hvori han omtaler, at Digterens Fader først lærte ham at skønne paa Dyd. I Nr. 51 læses blandt 7 Digte en Nænie paa Latin af quidam Isl[andicus], sikkert Olafur Olavius (Olafsson)²⁾, den islandske Sekretær, der nævnes i Ewalds Venneliste, et længere Digt af J. Paludan, Præst i Phanefjord, der opfordrer H. C. Sneedorff til at digte i Ewalds Aand:

Men Du! som Barden vellystfuld bestemte
Sin gyldne Arv — o Du! som henrykt glemte
I store Hymner Støvet's usle Søn —
Helt! Sneedorff! grib de faderløse Streng.
Thi mægtig kan Du gennem Skyen trænge,
See: Folkets Ewald er din Løn.

¹⁾ Referat i Fyens Stifts Journal (oversat i Altonaer Merkur) og Adresse Comptoirs Eft. Nr. 48.

²⁾ Biogr. Lex. XII, 393.

Endvidere sammesteds tre ubetydelige Rimerier af unavn-givne Poeter og et tysk Digt af Kirurg Johan Gottfried Pflug, der 1781 holdt Forelæsninger for kirurgiske Studerende:

Ewald lebt! wird ewig leben, neben jenen
Grossen Geistern des weisen Altherthums, ewig
In dem hohen Tempel des Nachruhms;
Und neben Klopstocks, Germaniens Stolz, wird
Ewalds Name ewig glänzen.

I Anledning af den fremsatte Tanke om at rejse et Monument for Ewald indrykker den i Kjøge hjemmefødte Otto Tønsberg, der samme Aar som Materialforvalter afrejste til St. Croix, nogle Linjer, i hvilke han klager over, at der endnu ikke er rejst et synligt Minde for Tullin.

Hvo læser vor Digter, som Digt haver kier,
Og ønsker ey Ewald et Minde.
Men Manden — som fordem i Norge opstod,
Hans Minde vi og skyldte Ære —
Lad Daarlighed blegne — Tullins Navn dog staaer,
Og Ewald — Han lever i Balder.

I samme Nummer findes et Digt, Tanker ved Ewalds Grav, hvis Forfatter J. L. S. (Jørgen Lottrup Schytz?) opfordrer danske Skjalde til at følge „vor Ewalds høje Flugt og sjældne Skaldre Aand“ — og nogle hastemte, svulstige Vers af H. C. Bunkeflod, først Kapellan i Ærøskjøbing, senere Præst i Odense:

Millioner Sukke fore
Ved din Grav til den Alstore.

Den 3. April offentliggjør Stud. chir. Delanoy nogle i Klopstocks Maner skrevne trivielle Rimerier, i Nr. 37 læses et tysk Digt med Titlen An den Bruder Hayn, af Vasmer. Samtidig svarede H. C. Sneedorf paa Paludans ovenfor omtalte Opfordring.

Jeg skal omskifte dig din Klages bange Skielven med glade Raab,
Jeg skal udtrække dig de dybt indskudne Pile
Ved gyldne Strænges Klang
Og jeg skal vise dig, at Sang om Ewalds Hvile
Er Jubel Sang.

Han hentyder til Digterens moralske Brøst i følgende Linjer.

Da talte han med Gud — og viiste ham den rene
 saa frie for Støvets Dynd
 Nedlagde Harpe — See — *jeg* ikke — den allene
 Er uden Synd.
 Og Himmel Dommeren afveyede hans Brøde
 Imod hans Harpes Klang.

Endnu saa sent som 5. Juni møder en Indsender F*** med et Digt, Sørge-Ode over „den uforglemmelige Ewald“.

I Nr. 91 findes et dunkelt, ravnorsk Digt, Tanker ved Tidenderne om Hr. Ewalds Død, indsendt af en „Sange Elskere fra nordre Kanten af Dofre, T. W.“

Høit sang Ewald, Dana-Skialden, fra Sletten,
 Klart sang han og stærkt!
 Mellem Rhinstrømmen og Nideros hørte man ham.
 Og tvende Gange lød hans Sang ud over Nordledingen selv — —
 Høyst sang han, da han sang Menneskeslægtens Triumphsang
 Paa Helvedes Ruiner.
 Gud hørte ham, og Dievlene maatte høre ham.
 Kun engang sang han lavt og ringe,
 Da han sang mod Børne-Børnene af Balder
 Witheslettens Beskiærmere.
 Men denne Sang lød ikke over Doffre.
 Jeg har kun ladet mig den berette.

Til det danske Folk henvender han følgende Ord:

I have giort [!] et stort Tab!
 Men gremmer eder ikke,
 Withesletten har endnu sin gamle Frugtbarhed
 Og paa Nerigons skioese Biergsider
 Opvoxer endnu den ranke Gran!

I Holcks Kiøbenhavn's Aften-Post (Nr. 30) blev aftrykket et Digt af H**nd, der fremhæver, at Lærdom, Kunst og Kløgt tildømde „Skalden Hæder“, samt nogle utrolig smagløse Rimerier af F. N. Riise:

Stærke Skialdre hylér i skumle Skygger
 Over dybt neddalet Sol!

Ogsaa i Provinspressen finder man rige Spor af den Deltagelse, Ewalds Død vakte rundt om i Landet.

Fyens Stifts Journal, redigeret af Iversen, melder hans Død med disse Ord:

Sørger, o Muser, og I Digtekunstens Elskere — Danmarks Barde er ei meere blandt os. Ærer hans Støv, I Lirere [!], der ei kan naae hans hellige Harpe, og skammer jer [ved] den Usselhed at blive blotte Rimere (Nr. 24).

Endogsaa et engelsk Digt „To the memory of my late friend dead at Copenhagen March 17, 1781“, der slutter:

Great Bard of North, immortal is thy fame,
Thou art no more, but Ewald was thy name.

I Nr. 32 læses et Digt af Bast, den senere Stiftsprovst, Digterens Ven:

Meer end ziirlig, meer end kraftig
Var hans kydske Harpes Klang,
Himlen smilde ved hans Tone,
Dyden vandt ved al dens Sang.

Et følgende Nummer bringer en ret mærkelig „Elegie over Ewald“, af den tyveaarige Rahbek:

Ei har jeg glemt Dit Venskab og Dit Værd!
Min Ewald, det kan Rahbek aldrig glemme,
Dog har jeg taugd endnu, dog er min Stemme
Ei bleven hørt blandt Dine Skalders Hær;
Thi ikke har jeg hørt Camenens Kald.
Hun flyer det Bryst, hvor Kummer grum regierer,
Og bør en kraftløs Sang, som mig vanærer
Da offres Dig, som vied mig til Skald? — —

Og med uklædelig Sentimentalitet fortsætter Ynglingen:

Men kun til at miskiendes fødtes jeg,
Fordi jeg laug, troer man mig Ewalds Fiende,
Han var min Ven, han mig at synge lærte;
I denne Sang skal Verden see mit Hierte;
Som Digter vil jeg ei bedømmes her.
Faaer jeg engang min tabte Kraft igien,
Da skal jeg *Ewald* meere værdig priise,
Ei eene mine Ord; mit Verk skal vise,
At Ewald var min Lærer og min Ven.

I Viborg Samler (Nr. 15) findes et Digt af Carl Adolph Busch, Alumnus paa Borchs Kollegium,

Hvo rører Danneharpen nu
Og hvo kan stemme ret dens Strænge?
Nu Harpen Sørgeslor skal bære
Og ved din Grav den sættes hen.

Selv ved Rigets yderste Grænser vakte Ewalds Død den mest levende Interesse. Saaledes bragte Altonaer Merkur et Referat af Begravelsen og Opførelsen af Sørgefesten, samt senere (Nr. 53) en udførlig Beskrivelse af Jordefærden (paa Forsiden); et Udtog af begge Artikler findes i Hamburger Correspondent.

I Nordske Intelligenz-Sedler (Nr. 20, 1781) læses et latinsk Digt in memoriam justorum scenicorum, summo Septentrionis poetæ D. Joh. Ewaldo peractorum, fordansket af Forfatteren selv (S., vistnok Schönheider); det er svulstig og hyperloyalt. Ewald kaldes Nordens Homeros, „der end døende synger og graver sin Arving paa Gudindens sølv-toned Brystskiold: Ewald til Wessel disse Penne“.

I Dansk Museum, Marts 1782 (S. 322 ff.) offentliggjorde Edvard Storm sit 15 Sider lange Mindedigt „Ewald, eller den gode Digter.“ Digtet er trivielt og kjedeligt, bredt og udtværet. Det meste omhandler Besvarelsen af Spørgsmaalet: Hvad er en Digters Kald, Frugten af hans Grublerier paa Gretesholm (i Sjælland). Ewalds Danskhed prises:

Dansk var og Ewalds Sang. Forbauset Melpomene
 Det gamle Norden paa sin Skueplads faaer see
 Ved ham opvakt til Liv — —
 Den nye Skjoldmø bær Mjødhornet om blandt Kjæmper,
 Hun læser Runeskrift og taler Bjarkemaal,
 Og kvæder Regners Sang ved nalligt Egebaal.

Hermed har vi paa det nærmeste gjort Rede for Omfanget og Karakteren af den digteriske Hyldest, der bragtes Ewald i Løbet af det første Aar efter hans Død. Med Undtagelse af Abrahamsons Mindedigt fremviser disse Poesier en saa sørgelig Mangel paa Aand og Fantasi, at de nærmest kun tjene til at vise, hvor uendeligt højt Mesteren stod over Disciplene.

Af blivende Værd er de korte „Efterretninger om Johannes Ewalds Levnet“, der, forfattet af Digterens Ven Frederik Münter, fremkom i Deutsches Museum Aug. 1781, senere oversat i Dansk Museum 1782, 680 ff. Han giver her en meget varmfølt, men vel idealiseret Skildring af Ewald, til Dels med Benyttelse af Manuskriptet til Levnet og Meninger. Münter dækker nærmest over hans Svagheder — „vel blev han ofte overmandet af sine

hæftige Lidenskaber, men saa snart han indsaae sine Fejl, fortrød og forbedrede han dem“ — og undskylder ham ved en mangelfuld Opdragelse. Faderen var meget stræng og gav sig ikke synderlig af med sine Børn; i Hjemmet herskede huslige Bekymringer“, de som „mest skulde have baaret Kjærlighed for ham og som paa ingen Maade var ham værd“ viste ham „Ringagtelse og Mishandling“, hans Moder miskjendte ham. Det fortjener at bemærkes, at Ewalds Moder levede endnu, da Münters Meddelelser fremkom paa Tryk.

Tanken om at rejse et Mindesmærke for Ewald fremkom strax efter hans Jordefærd. I det offentlige Opraab, undertegnet af Digterens Ven Gyldendal, indbyder „Ewalds Venner Medborgere til at tage Deel i et Æremindes Oprettelse. Konstværket bliver vor Widewelts Arbeyde“. Gyldendal paatog sig at indsamle Bidragene, og „for at desto flere kunde faa Deel deri“, maatte intet overstige 10 Rdlr. Skulde Indsamlingen ikke indbringe en tilstrækkelig Sum, fik Bidragyderne deres Skjærv tilbage ved Aarets Udgang. Det sidste blev Tilfældet, og man ser deraf, at de store Følelser, der tolkedes i de mange Sørgedigte ved Ewalds Død, enten ikke bundede dybt, eller ikke vakte Gjenklang i vide Kredse. Digterens Venner, blandt hvilke flere vare bemidlede, vare end ikke i Stand til at bringe den fornødne Sum til et nok saa beskedent Mindesmærke til Veje. En stor flad Sten med Indskrift, der lagdes paa Graven, var alt, hvad man formaaeede at yde. En Recensent [Abrahamson] af Ewalds samtlige Skrifter, der klager over den Skjødesløshed, hvormed man er gaaet til Værks ved en Udgave, „som skulde være som et Monument for Digteren,“ tilføjer med Bitterhed: „Andet Monument havde hans fattige Medborgere ikke Raad til. Uafgjort er det endnu, om den Fattigdom, der hindrede det, er i Pungen eller i Aanden. En dansk Mand, og en hæderlig een var det, indbød til Subscription til et Mindesmærke over Ewalds Grav, men hvo der ikke subscriberte det vare vore stoute danske og norske Landsmænd¹⁾.“

¹⁾ Dansk Literatur-Journal III, 370.

Derimod spredtes et ikke ringe Antal af Buster og Billeder af Digteren rundt omkring i Landet, og de paagjældende Kunstnere synes at have gjort gode Forretninger.

I Nr. 54 af Adresse Comptoires Efterretninger tilbød den desværre samme Aar af Døden bortkaldte Billedhugger Hartmann Beeken Afstøbninger af sin „efter Naturen modellerede Buste af Ewald“ for 8 Rdlr. Stykket. Listen til Tegning henlaa hos ham „hvis Subskribenternes Antal blev saa stort, at Umagen kunde lønnes.“ At hans Plan blev til Virkelighed ses af et Brev fra Frederikke Münter til Broderen, den senere Biskop F. Münter, dateret 28. Juli 1781, og hvori hun ytrer: Fader har foræret mig Ewalds Buste, den ligner meget¹⁾. Et Exemplar af denne Buste, der i Modsætning til Stanleys fremstiller Ewald i sin fulde Kraft, inden Sygdommen havde hærget hans Skikkelse og ældet hans Træk, blev for faa Aar siden erhvervet til Folkemusæet²⁾. Og saa Stanleys Portrætstatue, der findes paa Walkendorfs Kollegium og som er modelleret 1780 (Aarstallet er indridset paa Foden af Busten), synes at have været solgt i Afstøbninger³⁾. Det er uden Tvivl denne, ikke Beekens, der omtales af Oehlschläger i Langelands-Reisen i Digtet Gibsbilledet⁴⁾.

Den Gibsfigur, som hisset staaer?
Ja Himlen ved, hvem det kan være;
Jeg troer, man kalder ham Voltaire. —

Endvidere modellerede Abildgaard en Statuette, fremstillende Digteren, siddende i en Lænestol med Puder. Den er næppe egentlig Portræt, skjönt Abildgaard meget vel kan antages at have set Ewald. Holdningen minder om Michelangelos bekjendte Statue af Lorenzo Medici (il pensiero). Den tilhørte oprindelig J. B. Mogens og findes nu paa det nationalhistoriske Museum. Den er, som Julius Lange bemærker, skizzeret med Aand og Dygtighed og mangler ikke et vist Præg af Storhed⁵⁾.

¹⁾ Briefe von Hause 1781—82, til Fred. Münter (i Hr. Kommandør Münters Eje).

²⁾ B. Olsen i Ill. Tidende 1886—87, Nr. 34.

³⁾ F. Münter siger (Dansk Museum 1782, 700), at Busten er modelleret efter hans Død og var „overmaade lignende“. Af denne lod nogle yngre Studerende i 1870 tage Afstøbninger.

⁴⁾ Samlede Digte, III, 1853, 47.

⁵⁾ Ude og Hjemme 1882.

„Under Forudsætning af at det mindste, som angaaer Ewald, vilde være velkommen,“ meddelte Kobberstikkeren Bradt, allerede 27. Marts, at han arbejdede paa et Kobberstik, fremstillende den Scene af Sørgefesten, hvor Ewalds Urne bekranses af Melpomene, som Pendant til et Stik, der gjengav Holbergs Monument. Begge Kunstbladene skulde i Subskriptionspris koste 1 Rdlr. En Indsender i Adressecomptoirets Efterretninger hilste hans Tanke med et begejstret Digt.

Først den 15. Juni indrykker han i Bladene Meddelelse om, at Kobberet var færdigt. Terkel Kleve falbød sit bekjendte Stik af Ewald for 4 Mark Stykket, hvormed fulgte gratis et mindre til hans Skrifter. Liebhaberne kunde selv vælge, om de ønskede det sorte eller det røde Tryk¹⁾.

Udgaven af Johannes Ewalds samtlige Skrifter 1—4 Bind (1780—91) var begyndt at udkomme i Digterens Levetid, og annonceredes i Bladene af Forlæggeren Proft. Ewalds trofaste Plejerinde A. C. Skou saa sig foranlediget til i Adresseavisen at paatale „de Misbrug som Uvedkommende kunde gjøre af den Kredit afg. Hr. Ewalds Navn staaer udi hos Publikum ved at udgive under samme det, som han enten aldrig har skrevet eller ikke vedkiendt sig,“ og bekiendtgjorde, at alle hans Værker „og utrykte Manuscripter af ham selv ere betroede Dr. Schönheider for at udgives af Proft, til hvilken de af Ewald kontraktmæssig vare overdragne“²⁾.

¹⁾ A. C. E. Nr. 53. En udførlig Omtale af Kleves Stik findes i Dansk Litteratur-Journal, II, 331. „Det er en sand Glæde for Ewalds Beundrere,“ hedder det, „at faae hans Billede saaledes, som det er denne agtbare Digter værdig. At Portrætet ligner, kan ingen nægte, der har seet Digteren for nogle faa Aar siden. Kummer og Sygdom have siden forandret meget i disse Ansigtstræk, men vi takke Hr. Pr. Kleve for, at han ikke har tegnet os Ewald sukkende under Modgangs eller Smerthers Plager, thi hvad Glæde kunde det være os, at see en agtet og elsket Mand stædt i Vaande. Man troer at see ham i eet af hine hellige Øieblikke, da hele Skarer af skønne nye Tanker og store Billeder reise sig i Digterens Siel.“ En Kritik af Clemens' Portræt findes ligeledes i Litteratur-Journalen II, 408. Münster kalder Kleves Portræt „for meget idealiseret“ (Dansk Museum 1782, 700).

²⁾ ib. Nr. 57.

Hartmann indbød til Subskription paa Musikken til Balders Død og Fiskerne, Klaverudtog med Syngestemme og Bas¹⁾.

Medens der saaledes fra mangfoldige Sider vistes Ewalds Minde en saa storladen Hyldest, som ingensinde før og maaske næppe senere er bleven nogen dansk Digter til Del, og hvorved det danske Folk, som A. D. Jørgensen ligesaa smukt som træfende ytrer, „bredte Kjærlighedens Kaabe over et forkrænkeligt Liv og derved hjemlede sig Ret til dets uforkrænkelige Frugter“, hævede der sig enkelte Røster mod disse Stemninger, og denne Meningsforskjel affødte en ret bitter Polemik.

I Kjøbenhavns nye Efterretninger om lærde Sager²⁾ spotter en Forfatter over „disse saa følsomme og enthusiastiske Tider, da Danmarks Poet af mange gjøres til en Afgud, da Selskaber og Samtaler ophøje hans Fortjenester næsten over alle andre dødelige Menneskers, da Poeter og Versemagere fremstaa klyngevis i de offentlige Tidender med Klynken og Klagen og Skrig og Taarer, da den afdødes afskaarne Hovedhaar gjemmes og maaske daglig kyskes af nogle af hans Tilbedere som hellige Relikvier, da man kappes om at kaldes Ewalds Venner og Dyrkere, fordi man derved troer at blive anset for Smagens Ven.“ Han forarges over Indskriften paa Digterens Kiste og hævder, at den smukkeste og mest passende Indskrift havde været Davids Salmer 32, 1.—2. Vers.

Digterens Venner mærkede Snærten. Anmelderen af Ewalds Samtlige Skrifter tager i Dansk Litteratur Journal Sigte paa „de haardtbounde Trælle under Misundelsens stygge Jernaag, der helst saa, at Ewalds Arbejder adspredtes, saa at de ikke mere maatte saargjøre de svage, aldrig ligeudseende Øjne.“ „Det saas ogsaa andre Steder, at man slap Digterens Arbejder og hængte sig ved hans Levnet, at Skjørlevneren beskyldte ham for Ukyds-
hed, Drankeren ravende med det dampende Glas i Haanden sigtede ham for Fylder, at man traadte hen paa Digterens Grav og haanede hans Levnet, som skjønt ei fri for Menneskelighedens Feiltrin dog var ti Gange uskyldigere end hans nedrige Bag-

¹⁾ ib. Nr. 55. Neue Miscellaneen XIII, 79.

²⁾ 1781, Nr. 14, S. 209.

taleres. Lønmorderen, der i Nattens Mørke, og desuden tæt indhyllet i Kappen, jager en forgiftet Dolk i den forbigaaende, gjen ingen fælere Gjerning end denne lumske Bagvasker har gjort.“

I sin Universitets Journal (1793, S. 168) skriver Jakob Baden i Anledning af, at Jenaische Litteraturzeitung havde omtalt, at Ewald var bleven et Offer for Nød og Ulykke, hvilken Notits atter var gaaet over i The analytical Review med den Bemærkning, at Portrætet foran 1. Del af hans Værker udtrykte Geni og Melankoli: „Mig synes det dog snarere at udtrykke en stor Svækkelse end Melankoli, som heller ikke var Ewalds Sygdom. Denne usande og for os forhaanende Anmærkning have vi vore egne frække Patrioter og forstandige Venner af Ewald at takke for, som troede at ophøje Mandens Værd, ja mere, de nedsatte Regjeringens Omsorg for ham.“

I lignende Aand skriver hans Søn Gustav Ludvig Baden i Christian VII.s Aarvog: „1781 døde den store Digter Johannes Ewald, kun 38 Aar gammel, men svækket desværre af Udsvævelser, hvad de ikke skulle glemme, der dolere saa meget over hans lange Tilsidesættelse, hvori han sandelig selv var megen Skyld; thi Digterens licentia poetica kan dog ikke udvides til Drikkefrihed, den jeg, vel kun som et Barn, selv har seet Beviis for, men godt kan minde mig, da han opholdt sig i min Farbroders Hus paa Bernstorffs Gods¹⁾).

Striden forstummede snart og der blev stille om Ewalds Navn. 1795 skrev Baggesen sit Digt „Til Schleppegrell“ under Ewalds berømte Sang Haab og Erindring, indtegnet i Ungdomsvennens Stambog. Baggeseens Digt former sig til en Hyldest til Ewald.

Jeg sang; Din Glands, o Ewald! var det Bliv,
Hvorved mit Orgel Stemme fik,
Din Hymnes Straaler tændte første Gang
Med apollonisk Ild min Siæl;
Og aldrig glemmer jeg, at denne Sang
Var Ewalds Sang til Schleppegrell.

Det skønneste literære Minde til Digterens Ære har dog Oehlenschläger sat ham et kvart Aarhundrede efter hans Død, i sit gribende Digt Ewalds Grav:

¹⁾ Kbh. 1833, 287 f. J. C. Fabricius, Von der Volks-Vermehrung, 1781, 81.

Hvert Aar, i mangt begejstret Øieblik,
Jeg fromt og ene til din Ligsten gik,
Helst dog, naar ned af Kirkens Linderad
Høstvinden blæste koldt det gule Blad;
Naar Solen skjulte sig bag Skyens Slør,
Da tyktes mig: Nu er det som sig bør.

Og da jeg ældre blev, da syntes mig,
At sindrigt her man havde jordet dig,
Ved Issen: Kirken rolig i sin Sky!
Ved Foden: Usselhed i snevre By!
Her hellig Kraft og Trøst, hist Sorg og Nød.
Du stod i Livet, som Du laa i Død.
